

„SANSZ - ESÉLYEGYENLŐSÉGI KÍSÉRLETI PROGRAM BARANYA MEGYÉBEN” CÍMŰ
TÁMOP – 5.5.1/A-10/1-2010-0011 SZÁMÚ PÁLYÁZAT
Módszertani fejlesztés és adaptáció

A büntetés-végrehajtási intézetből szabadultak munkaerő-piaci reintegrációja

I. Bevezetés

Ebben a tanulmányban bemutatjuk a litván viszonyokat, a szabadultak foglalkoztatási esélyeit, az őket segítő programokat, jogi és társadalmi környezetüket.

II. A litván helyzet

Már korábban is napirendre kerültek a litván bv. intézetekből szabaduló emberek körülményei, foglalkoztatásuk kérdése és munkaerő-piaci, társadalmi reintegrációjuk. Két hivatalos programot említhetünk meg a témával kapcsolatban:

1. a **“Fogvatartottak és börtönből szabadultak támogatása”**ⁱ a Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium hivatalos programja volt 2004 és 2007 között;
2. a **szociális vállalkozás**ⁱⁱ gazdasági forma, amely munkalehetőséget biztosít a börtönből szabadultaknak.

A továbbiakban röviden bemutatjuk ezt a két programot, majd ismertetjük

- a litvániai büntetés-végrehajtó intézetekben fogva tartott rabok **statisztikai adatait**
- röviden a **litván munkaerő-piaci helyzetet**, különös tekintettel a Litván Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv és a Foglalkoztatottság Támogatása Programra
- a **helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket és a társadalmi integrációs politikát.**

II.1. Fogvatartottak és bv. intézetből szabadultak támogatása

A litván Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium koordinálta a „Fogvatartottak és börtönből szabadultak társadalmi beilleszkedésének programját” 2004 és 2007 közöttⁱⁱⁱ, aminek megvalósításáról a kormánynak számolt be^{iv}. A program célja a büntetés-végrehajtási

ⁱ Ministry of Social Security and Labour - <http://www.socmin.lt/index.php?-1656322203>

ⁱⁱ lásd: Ministry of Social Security and Labour - <http://www.socmin.lt/index.php?2012619961>

ⁱⁱⁱ Resolution No. 143 of the Government of the Republic of Lithuania of 9 February 2004, Concerning Resolution No. 1179 of the Government of the Republic of Lithuania of 25 October 1999, Concerning Amendment of Approval of the Programme for Social Adaptation of Convicts and Persons Released from Places of Imprisonment, Penitentiary, Social and Psychological Rehabilitation Institutions of 2001–2004 (Official Gazette, 2004, No. 23-709)

^{iv} Ministry of Social Security and Labour: SOCIAL REPORT 2007–2008. - <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>

intézetekből szabadultak és a fogvatartottak társadalmi beilleszkedésére és rehabilitációjára irányuló törekvések rendszerének fejlesztése, és az önálló élet lehetőségek megteremtése szabadulásuk után. A program megvalósításában részt vett az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Osztálya és a Tudományügyi és Oktatási Minisztérium.

A program különféle intézkedéseket vázolt fel, melyeket a Büntetés-végrehajtási Osztály, a Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium, munkaközvetítők, munkaerő-piaci képzést nyújtó szolgáltatók, megyei és városi önkormányzatok valósítottak meg.

2005-ben az alábbi projektelemek valósultak meg:

- a civil szervezetek és önkormányzatok szociális dolgozóinak továbbképzése, újraképzése;
- szakképzés, pszichológiai és szakmai tanácsadás biztosítása a szabadulók részére. A Litván Munkaközvetítő Hivatal Képző Szolgáltatása pszichológiai és pályaaorientációs tanácsadást biztosított a rabok részére a panevžys-i büntetés-végrehajtási és a pravieniškės-i gyógyító és büntetés-végrehajtási intézményekben;
- a szabadulók részére szakképzés biztosítása és munkalehetőség keresése. A litván Munkaügyi Hivatal biztosított szakképzést és a börtönből szabadulók számára munkalehetőséget 4 területi munkaközvetítőben;
- olyan projektek támogatása, melyek a börtönből szabadultak és a fogvatartottak társadalmi rehabilitációját és integrációját segítik elő. 2005-ben a Minisztérium 29 projektet támogatott, és 200 000 LTL-al finanszírozta a megvalósításukat. 1028 fogvatartott és 877 börtönből szabaduló vehetett igénybe szolgáltatásokat. További 7 projektet az EU Strukturális Alapokból finanszíroztak 6,8 millió LTL értékben. 2006-ban 30 projekt részesült részleges támogatásban 100 000 LTL értékben;
- információ gyűjtése az önkormányzatoktól a szabadulók szociális támogatásával kapcsolatban. 2005-ben 194 340 LTL-t fizettek ki az önkormányzatok egyösszegű támogatás formájában (egyszeri/rendkívüli segély). 2322 kérvényező részesülhetett segélyben, melynek átlagos összege 80 LTL volt, 1755 személy kapott élelmezési támogatást, 957 börtönviseltnek pedig munkát találtak.

A következő években a Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium folytatta a megkezdett programot. A minisztérium információt gyűjtött az önkormányzatoktól a 2007-ben szabadultak részére biztosított támogatásokról. Az esetek nagy részében az egyszeri juttatásra vonatkozó kérelmeket teljesítették. Ezek voltak a legnépszerűbbek. 2007 során a litván városi és községi önkormányzatok 215 000 LTL-t osztottak ki 1993 kérelemre; étkezést 643 esetben biztosítottak (étkezési jegy vagy jótékonyági konyhából biztosított étel formájában). 836 egykori elítélt vett részt különböző foglalkoztatási programokban, lakhatást 153 személynek biztosítottak, 1090-en pedig egyéb szociális támogatásban részesültek.

2007 során a Program „Önkormányzatok és civil szervezetek által foglalkoztatott szociális munkások továbbképzése vagy átképzése” intézkedése keretében különböző területek szakértőinek tartottak tréninget a fogvatartottakkal és bv. intézetből szabadultakkal való munkáról. Összesen 77 személy vett részt a képzésben. Nagy részük, 48,4 % önkéntesekből állt, míg 2006-ban a képzésben résztvevők többsége (50,3 %) szociális munkás volt. Továbbá az elítélteknek pszichológiai és szakmai tanácsadást, valamint képzést is biztosítottak.

A minisztérium pályázati felhívást tett közzé olyan projekteket keresve, amelyek a szabadultak szociális rehabilitációjával és integrációjával foglalkoznak. Végül 300 000 LTL-t biztosított a minisztérium 21 projekt megvalósításához. 2005-ben 29 projektet finanszírozott 199 546 LTL-lel, 2006-ban pedig 30 projekt részesülhetett 99 475 LTL támogatásban.

A megvalósítási időszakban a projektek a célcsoport 1766 képviselőjét vonták be a programokba, közülük 877 elítéltet (49,7%) és 899 bv. intézetből szabadult személyt (50,3%).

A 2007 évi projektekben a szervező intézmények 97, különböző szervezeteknél és ügynökségeknél dolgozó partnerrel működtek együtt. Mind a 21 projekt végrehajtó hatóság együttműködött partnerekkel. 2007-ben és 2006-ban ezek nagy része (64,9%) költségvetési intézmény volt, a külföldi szervezetek csak mintegy 3,1%-ot tettek ki.

Konkrét példát bemutatva, az egyik a munkaerő-piaci képzést nyújtó központ a Panevėžys női börtönben raboskodóknak szervezett szakképzést. Ennek keretében 162 börtönbüntetést töltő nő jutott szakmához 2004-ben, és 61 2005-ben. A Litván Munkaügyi Hivatal is részt vett ebben a programban. Szakképzést szervezett szabadultak részére, és 6 helyi munkaközvetítő irodában (Alytus, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys and Vilnius) egyengette a munkavállalók útját. 2004-ben 81, 2005-ben 33 szabadult vett részt szakképzésben. 2004-ben 57-en szereztek végzettséget és 33-an tudtak elhelyezkedni, 2005-ben pedig 25-en fejezték be a képzést és 22-en találtak munkát.

A Munkaügyi Hivatal értékelt a büntetett előéletű emberek foglalkoztatásával kapcsolatos tapasztalatokat, hogy megtudják, hogyan lehetne még hatékonyabbá tenni a börtönből szabadultak integrációját. Az elemzés eredményei a következők^v:

A szabadultak szakképzését és elhelyezkedését elősegítő program megvalósításának értékelése során meg kell jegyezni, hogy a helyi munkaközvetítő irodák szakemberei nem tudták teljes mértékben elkerülni a problémákat melyek a börtönviseltek aktív munkaerő-piaci politikai intézkedésekbe való bevonásakor felmerültek. Sokuk nem vett részt korábban semmilyen szakképzésben, és visszautasították a munkaügyi központok által szervezett és finanszírozott oktatásban való részvételt, mellyel a munkaerőpiacon kelendő szakmát szerezhettek volna maguknak. 21-en azok közül, akik aláírták a szakképzési megállapodást nem szereztek szakképesítést, mert kések az órákról, vagy ki kellett zárni őket erőszakos viselkedésük miatt, vagy önszántukból hagyták abba a tanulást. A börtönből szabadult többségének nincs állandó lakhelye, ezért nehéz őket megtalálni, ha nem jelennek meg az órákon, vagy a vizsgán. A munkaerő-piaci kudarcokat nemcsak a munkáltatók negatív előítélete okozza, hanem a jobb foglalkoztatási lehetőségeket eredményező munkakeresési tevékenységekben való részvételi hajlandóság hiánya, vagy egyszerűen csak az, hogy nem tudnak megfelelően kommunikálni a munkáltatókkal.

A célcsoport társadalmi integrációjának legfontosabb problémája a foglalkoztatottság. Többségük a legaktívabb életkorban van munkavállalási szempontból, de elvesztették a szakmai ismereteiket, munkaképességüket, és nem tudnak tájékozódni a munkaerőpiacon. Társadalomba való beilleszkedésüket pszichológiai nehézségek is akadályozzák. Mindebből következik, hogy az összetett szociális támogatás mellett szükség lenne más programokra is a motiváció és a munkaerő-piaci alkalmazkodás ösztönzése érdekében, valamint egyéni pszichológiai tanácsadásra is. Ésszerűnek tűnik, hogy az elítéltek munkaerő-piaci adaptációja már a büntetés-végrehajtás helyén megkezdődjön, és a kinti életben való tényleges foglalkoztatásig folytatódjon, pályaválasztási tanácsadás, képzések, speciális foglalkoztatási programok segítségével.

Mindenesetre ajánlatos rendszeresen információval ellátni a büntetésüket töltő elítélteket, hogy tájékozódhassanak az aktuális munkaerő-piaci helyzetről, egyes szakmák keresleti-kínálati mutatóiról, aktív munkaerő-piaci politikák programjairól stb., így segítve azokat, akik elhagyni készülnek az intézményt.

A következő években a program végrehajtott intézkedéseit és a kiegészítő lehetőségeket megvizsgálva a Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium és az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Osztálya megegyezett abban, hogy ezek az intézkedések továbbvihetők a többi jogszabályokkal és programokkal összhangban, így ezt a programot nem folytatják tovább.

^v Ministry of Social Security and Labour: SOCIAL REPORT 2004. - <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>

Összefoglalva: ez a program egy olyan széles körűen kialakított társadalmi eszköz volt, amely egy sajátos célcsoport, a bv. intézetből szabadultak helyzetét kívánta javítani. Azonban a programelemek fenntarthatóságához szükséges hosszú távú eredmények nem elérhetőek. A politikai akarat pedig ezzel a problémával más programokon keresztül kíván foglalkozni. Litvániában a jogi keretek csak részben alkalmasak a börtönből szabadulók társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációjának szabályozására. Hatékony jogi eszköz lehet a szociális vállalkozásokról szóló törvény.

II.2. Törvény a szociális vállalkozásokról

2004-ben fogadta el a litván parlament a Szociális vállalkozásokról szóló törvényt, melyet a Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium fogalmazott meg azzal a céllal, hogy támogatást nyújtson a munkaerőpiac változásaival lépést tartani nem tudó csoportok foglalkoztatásához. Ezek közé tartoznak a fogyatékkal élők, a tartósan munkanélküliek, a nyugdíj előtt állók, a büntetés-végrehajtási intézményekből szabadultak és a kisgyermeküket egyedül nevelő szülők. A szociális vállalkozások egyik fő célja elősegíteni felsorolt csoportok munkaerő-piaci elhelyezkedését, szociális integrációját, illetve mérsékelni szociális elszigeteltségüket.

A törvény a szociális vállalkozásokat jogi személyként határozza meg, mégpedig olyan jogalanyként, mely megfelel az alábbi követelményeknek:

- olyan független kis- vagy középvállalkozásnak kell lennie, mely megfelel a Kis- és közepes vállalkozásokról (KKV) szóló törvény feltételeinek;
- a társaság alkalmazottainak 40 %-a a célcsoport tagja kell legyen, de számuk nem lehet négyenél kevesebb;
- a társaságoknak részt kell venniük az alkalmazottak szakmai és szociális készségeinek fejlesztésében, csakúgy, mint a társadalmi integrációjukban;
- a nem támogatott tevékenységekből származó bevételük nem lehet több az összbevétel 20 %-ánál.

A szociális vállalkozások célcsoportjai a következők:

- munkaképesség 35-50 %-át elvesztett fogyatékkal élők,
- közepesen hátrányos helyzetűek, vagy azok, akik az I, II, vagy III-as rokkantsági csoportba tartoznak,
- tartósan munkanélküliek,
- nyugdíj előtt állók (maximum 5 évvel a nyugdíjkorhatár előtt),
- egyedülálló anya vagy apa, aki 8 évesnél fiatalabb gyermeket nevel,
- szabadultak (akik 6 hónapnál hosszabb ideig voltak fogva tartva).

A fogyatékkal élők szociális vállalkozásai magukon viselik a szociális vállalkozások jegyeit, ugyanakkor a fogyatékkal élő alkalmazottainak száma legalább fele legyen az alkalmazotti listán szereplők éves átlagának, beleértve az I-es, a II-es rokkantsági csoportot, illetve azokat, akik súlyos vagy középsúlyos rokkantak, illetve akiknek munkaképesség csökkenése 55 %-os, vagy speciális szükségleteik közepes, illetve nagyfokúak – ez utóbbiak száma a munkavállalók átlagának 40 %-át kell kitegye.

Mielőtt a szociális vállalkozások bárkit is alkalmaznának, a célcsoportokhoz tartozó munkavállalóknak – kivételt képeznek a fogyatékkal élők - meghatározott időre regisztrálni kell a munkaügyi központokban. A helyi munkaügyi kirendeltségeket A szociális vállalkozásokról szóló törvény kötelezi arra, hogy igény szerint a célcsoportok náluk regisztrált tagjairól információkkal lássák el azokat a vállalkozásokat, melyek a szociális vállalkozás címre pályáznak, vagy azt már birtokolják. A célcsoportok - kivéve a fogyatékkal élők - foglalkoztatási támogatásának időtartama a szociális vállalkozásoknál egy év. Egy

évnyi idő áll rendelkezésre arra, hogy a korlátozott foglalkoztatási képességű egyéneket a pályán tartsák, hogy elsajátíttassák velük a munkavégzés alapjait. A fogyatékkal élők szociális vállalkozásainak jellegükből adódóan magas járulékos költségei lehetnek, így az ő számukra többféle állami támogatás is elérhető.

A célcsoportok tagjaival minimum 12 hónapra kell a munkaszerződést megkötöni. Ez azért szükséges, hogy a korlátozott munkaképességű egyén a lehető leghosszabb ideig dolgozhasson, és elsajátíthassa a munkavégzéshez szükséges ismereteket.

Az alábbi állami támogatások állnak rendelkezésre a szociális vállalkozások számára:

- a fizetések és a társadalombiztosítási hozzájárulás részleges visszatérítése;
- a munkahelyteremtés pénzbeli támogatása, a fogyatékkal élők munkahelyeinek vagy munkaeszközeinek megfelelő átalakítására szánt költségek megtérítése;
- a célcsoportokhoz tartozó alkalmazottak oktatásának finanszírozása.

A fogyatékkal élőket alkalmazó szociális vállalkozások számára a fentiekén kívül a következő támogatások állnak még rendelkezésre:

- a fogyatékkal élő munkavállalók munkahelyi körülményeinek, a termelési és szabadidős létesítmények átalakításának átalakítási költségeinek térítése;
- az adminisztrációs és szállítási költségek részleges visszatérítése;
- a segítők (pl. jeltolmács) költségeinek átvállalása.

A súlyosan fogyatékos munkavállalóknak gyakorta szükségük van segítőkre feladataik elvégzésében, ezért támogatják a szociális vállalkozások ilyen irányú költségeinek kifizetését.

A szociális vállalkozásokról szóló törvény előírja, hogy a szociális vállalkozás által igénybe vett pénzügyi támogatások egymást követő három évben felmerült összege nem haladhatja meg az 51 750 000 LTL-t (15 millió Euró).

Ez a törvény megalapozhatja a szabadultak, mint speciális igénnyel élők munkavállalását a szociális vállalkozásokban.

2005-ben a szociális vállalkozás címet 34 társaság nyerte el. Ebből 17 fogyatékkal élőket, 17 más célcsoportok képviselőit alkalmazta. Ugyancsak 2005-ben 2155 fogyatékkal élő alkalmaztak ezek a vállalkozások, míg más célcsoportokból 390 embert.

A legtöbb bv. intézetből szabadult tartósan munkanélkülivé válik, illetve mentális/pszichés problémákkal küzd. Számukra a szociális vállalkozások esélyt teremtenek a munkaerőpiacra való visszatéréshez.

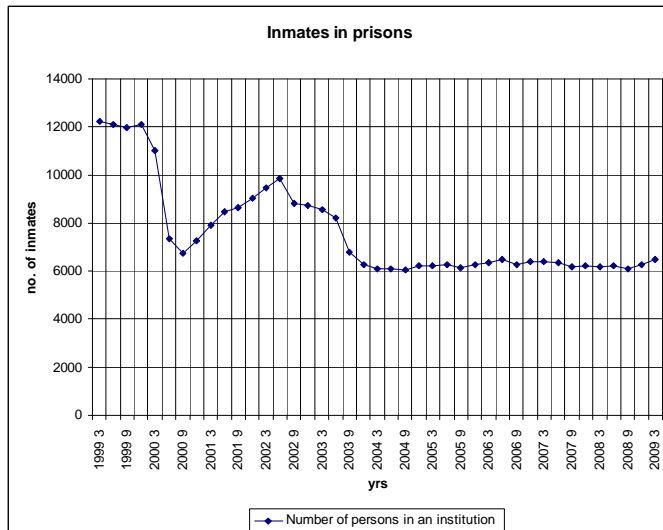
II.3. A büntetés-végrehajtási intézetek lakóinak statisztikája

A Litván Bűnmegelőzési Központ^{vi} online Automata Statisztikai Információs Rendszerét (ASIS) használva – sok más adat között- feltárul előttünk

- a foglyok iskolai végzettsége,
- a tanulmányokat folytató rabok aránya,
- a dolgozó fogvatartottak aránya.

A litván börtönökben fogvatartottak száma érdekes mintát ad az idő függvényében (1999-2009), ahogy az **1. ábra** mutatja. Ebben a 10 évben létszámuk drámaian csökkent, 12 000-ről 6 000-re. (a változás okainak és következményeinek elemzése nem tartozik e tanulmány hatókörébe.)

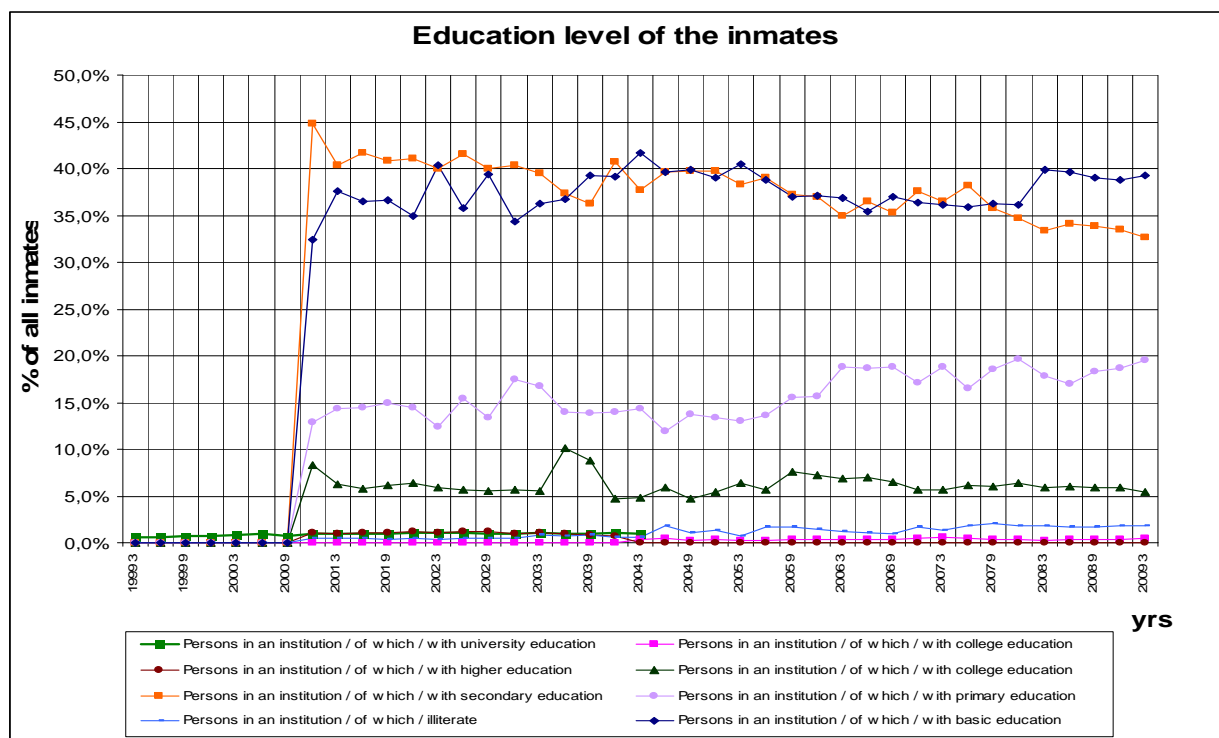
^{vi} http://www.nplc.lt/en/statistika/statistika_asis.aspx

1. ábra: A fogvatartottak számának alakulása a büntetés-végrehajtási intézetekben

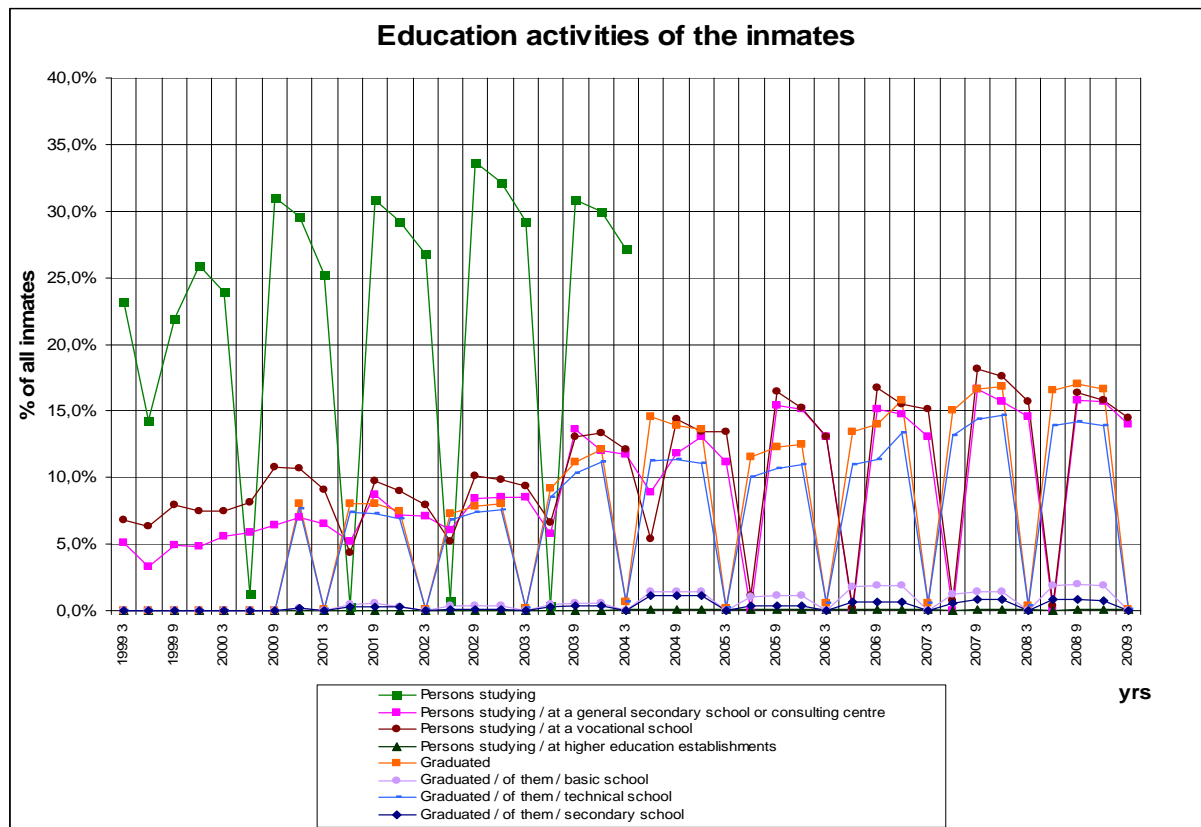
A bentlakók jellemzőit az összes intézmény összes lakójának vonatkozásában vizsgáltuk (az összes lakóhoz viszonyított százalékos arány).

A fogvatartottak iskolai végzettségének megoszlását a 2. ábra mutatja. Az ASIS által megadott adatsorok definíciói ismeretlenek, és kissé zavaró hogy két, különböző adattartalommal rendelkező vonal is viseli a „felsőfokú oktatás” nevet. Mindamellett láthatjuk, hogy az alap és középfokú végzettséggel rendelkező rabok aránya az egész csoport nagy többségét teszi ki. A középfokú végzettséggel rendelkező fogvatartottak aránya 45%-ról 33%-ra csökkent a 2000-2009 közti időszakban, míg az alacsony fokú oktatásban részesültek aránya 33%-ról 39%-ra nőtt, 2004-ban elérve a 42%-ot. A tendencia azt mutatja, hogy a fogvatartottak többségének iskolai végzettsége lassan és kis mértékben csökkent a megadott időszakban. A felsőfokú végzettséggel rendelkező kisebbség aránya jelentősen nem változott.

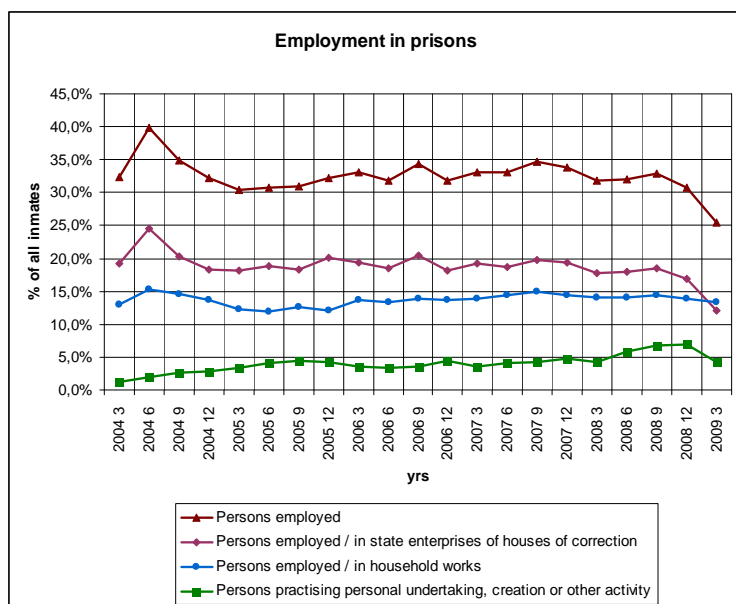
2. ábra: A fogvatartottak iskolai végzettségének megoszlása

A 3. ábrából kiderül, hogy a fogvatartottak száma, akik oktatási és azzal kapcsolatos tevékenységet végeznek, évenként összetett mintát mutat. Ez a jelenség a tanévek naptári éven belüli elhelyezkedésével hozható összefüggésbe: szeptember az új kurzusok és osztályok kezdete, az azt követő júniusra a kiesettek száma okozza a számokban a változást. Az 1999-2009-ig terjedő időszakban az átlagos trend a folyamatos emelkedés: pl. a középfokú, illetve szakoktatásban résztvevők száma 5-7%-ról 14-17%-ra nőtt

3. ábra: A fogvatartottak oktatásban való részvételének alakulása a börtönbüntetés ideje alatt

A fogvatartottak foglalkoztatási adatait 2004 márciusától vizsgálhatjuk, ahogy az a 4. ábráról leolvasható. Azóta a foglalkoztatásban résztvevő fogvatartottak aránya átlagosan 25-40% között volt. 2004-ban ez az arány 35-40%, majd 2005-ben 30%-ra csökkent, aztán enyhén emelkedett 34%-ig, majd 2009-ben drasztikusan lecsökkent 25%-ra. A foglalkoztatás különféle formái közül a fegyintézetek állami tulajdonú vállalatainál foglalkoztatottak aránya hasonló tendenciát mutat, (12-25% közötti értékeket) a költségvetési munkáltatás (fenntartás, működés) aránya 12-15% körül marad, míg azok aránya, akik egyéni vállalkozást, alkotó munkát vagy egyéb tevékenységet folytattak 1%-ot tett ki 2004-ben, majd 2008 decemberére 7%-ra nőtt, 2009-ben viszont 4%-ra csökkent.

4. ábra: A fogvatartottak foglalkoztatási adatai a szabadságvesztés ideje alatt

Ezek az adatok e tanulmány szempontjából a fogvatartottak szabadulás utáni életére gyakorolt hatásukkal összefüggésben vizsgálhatók. Az oktatási jelenségek lassan növekvő pozitív tendenciát mutatnak, míg a foglalkoztatás stagnál, illetve csökken. Az oktatási adatokban mutatkozó növekedés kibővíti a képzettségek megszerzésének és a munkavállalás esélyeinek lehetőségeit, így ez kedvezőnek értékelhető.

II.4. Változások a munkaerőpiacon

Tanulmányok alapján a litván munkaerőpiac közelmúltbéli alakulása pozitív irányba tart^{vii}. Az elmúlt öt évben a munkanélküliség kétszer is csökkent, és 2005-ben elérte a 7,1 %-ot, a 25-54 éves népesség körében pedig még ennél is kevesebb.

A litván kormány gazdasági fejlődés fenntarthatóságának érdekében elkészítette és elfogadta foglalkoztatás szabályozásának dokumentációját, ami meghatározza a foglalkoztatáspolitikai fő irányát. Jelenleg két fő foglalkoztatást szabályozó dokumentum megvalósítása történik:

- Litván Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv
- Foglalkoztatást Ösztönző Program

A Litván Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv

A Litván Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv a következő célokat jelöli ki a foglalkoztatás és a munkaerő-piaci politika terén:

1. A népesség magas foglalkoztatási aránya az egyik alapvető előfeltétele az állam gazdasági-társadalmi fejlődésének, a megélhetés garanciája és az emberek szociális biztonságát jelenti, ezért a foglalkoztatási lehetőségek hangsúlyozása és a munkanélküliség csökkentése a stratégiai feladatok közé tartoznak.
2. A munkanélküliség problémáját gazdasági intézkedésekkel kell kezelni, amelyek kedvező feltételeket teremtenek új munkahelyek létrehozására.

^{vii} Vita Karpuskiene (Vilnius University, Lithuania): National Report 2006 - Review of Policies on Homelessness in Lithuania. European Observatory on Homelessness: Policy Update 2006. July 2006

-
3. A foglalkoztatás növelése szempontjából indokolt a fiskális és monetáris politika, a befektetések, a külkereskedelem és vámügyek, a regionális fejlesztés és egyéb intézkedések hatékonyabb kihasználása.
 4. Növelni kell a szakmai és kreatív potenciál jelentőségét. A munkaerőpiac igényeire válaszoló szakmai tréningeket vállaló humán erőforrások fejlesztése fogja biztosítani a minden egyén részére a lehetőséget, hogy megtalálja helyét a munkaerőpiacon, és gyorsan alkalmazkodni tudjon az ott bekövetkező változásokhoz.
 5. Ésszerű törekedni a közeli foglalkoztatásra, és a szociálpolitika kohéziójára a stratégiai intézkedések kialakítása és végrehajtása során, melyek a népesedést, családot és ifjúságot, társadalombiztosítást, szociális támogatásokat, munkaerőpiacot és egyéb témákat érintenek.
 6. A munkaerőpiac jobb kiegyensúlyozására való törekvésben **szükséges biztatni és támogatni a munkanélküli embereket, felfrissíteni és fejleszteni a szakértelmet és szakmai tapasztalatukat, kibővíteni a lehetőségeiket, hogy újra el tudjanak helyezkedni a munkaerőpiacon.**
 7. Célszerű fejleszteni a munkáltatók és munkavállalók azon képességét, hogy a környezet változásaihoz alkalmazkodni tudjanak, és támogatni a kétoldalú és háromoldalú együttműködéseket^{viii}.

Az akcióterv még új, és egyelőre nehéz lenne felbecsülni a megvalósításának következményeit. A 6. pont, amely a szaktudás tökéletesítését helyezi előtérbe, összefügg a börtönviseltek problémáival.

Foglalkoztatást ösztönző program

Az első Foglalkoztatást ösztönző programot 2001-04 között valósították meg. 2005-ben indult a program folytatása, melyben a következő végrehajtási intézkedések szerepelnek:

1. a helyi foglalkoztatási kezdeményezés projektek;
2. a szociális vállalatok támogatása;
3. munkanélküliek szakmai képzése az aktív munkaerőpiac-politikai intézkedések felhasználásával;
4. a Litván Munkaügyi Hivatal részvétele az Európai Foglalkoztatási Szolgálat hálózatában;
5. az Európai Szociális Alap Ügynökség fejlesztése;
6. a fogvatartottak és bv. intézetből szabadulók társadalmi rehabilitációjának és integrációjának megvalósítása, képzések, pszichológiai és pályaválasztási tanácsadás biztosítása.

A kiemelt intézkedések hatással vannak a börtönviseltek foglalkoztatására. A közvetlen eredményeket még nem ismertek.

II.5. Helyi foglalkoztatási kezdeményezések és társadalmi integrációs politika

Egy másik jelentős, említésre méltó téma a Helyi foglalkoztatási kezdeményezések projektje^{ix}, amit a „Litván Köztársaság Foglalkoztatásnövelési Programja 2001-2004”

^{viii} lásd: Social report 2005, 24. oldal - <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>

körvonalazott. Az Integrációról szóló közös szándéknyilatkozat előkészítése alatt eldöntötték, hogy a Helyi foglalkoztatási kezdeményezések programját a kirekesztett, kiszolgáltatott csoportok támogatására fogják használni. A programnak kifejezetten a marginalizált csoportokra kell koncentrálni, úgymint munkanélküliek (elsősorban a tartósan munkanélküliek) fiatalok, családi felelősséget viselő nők és egyéb csoportok, akiket a helyi munkaközvetítő irodák partnereikkel kiválasztanak, pl. a börtönökből szabadultak.

A munkanélküliek arányában mutatkozó nagy területi különbségeket figyelembe véve tervezték meg a Helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket (**1. tábla**). A munkanélküliek aránya a különböző régiókban akár 3-4-szeres is lehet.

Célok, régiók

A litván kormány, szem előtt tartva a foglalkoztatottság helyi szinten történő növelésére irányuló igényt, 2001-ben egy sor ösztönző jogszabályt vezetett be, melyekkel az új munkahelyek megteremtését támogatta. Ezen irányelvek célja, hogy lehetőséget biztosítson a helyi közösségeknek a gazdasági tevékenységekben való részvételre, ezzel megcélözva a társadalmi/gazdasági problémáikat. Egyéb célok a hátrányos területeket érintő szerkezeti átalakulás hatásainak ellensúlyozása, illetve aktívabb, magabiztosabb, érettebb közösségek kialakítása.

Annak biztosítására is történtek próbálkozások, hogy a foglalkoztatáspolitikai források átrendezése a különböző régiók között tükrözzék a munkaerő-piaci problémák különböző eloszlásának mértékét. Így például Litván Munkaügyi Hivatal (LLE) költségvetésének áthelyezése a Helyi Munkaügyi Hivatalokhoz részben az egyes kerületek munkanélküliségi rátáján alapul. Azonban a teljes költségek nagy részét passzív intézkedések szívják el, mint a munkanélküli segély, vagy az adminisztratív és bérköltségek. Az aktív programokra jutó összeg relatíve kevés, és ez behatárolja az ehhez hasonló programok regionális különbségtételben rejlő lehetőségeit arra, hogy jelentős hatásuk legyen a legnagyobb problémákkal küzdő területeken.

Helyi munkaügyi hivatalok	%
Prienai	6,4
Moletai	6,0
Kretinga	5,6
Trakai	5,1
Vilnius város	5,0
Vilnius megye	14,2
Lazdijai	18,1
Pasvalys	18,8
Akmene	18,7
Mazeikiai	20,3
Druskininkai	22,2
Országos átlag	9,8

1. Tábla: Regionális munkanélküliségi mutatók egyenlőtlenségei (2004.01.01.)

^{ix} Romas Lazutka (National Expert): Local development agreements as a tool to stop segregation in vulnerable metropolitan areas. Peer Review in the Field of Social Exclusion Policies; Comment Paper, Lithuania. Sweden, 2004.

A Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium 2002. április 24-i 59. sz. miniszteri rendelete a helyi foglalkoztatási kezdeményezések megvalósításáról biztosította a törvényes keretet a helyi foglalkoztatási kezdeményezésekhez. A célterületeket ott jelölték ki, ahol a munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlag másfélszeresét.

Szervezet

A helyi munkaügyi központok felelősek a helyi foglalkoztatási kezdeményezések megszervezéséért. A munkaügyi központok vezetői meg kellett hívják a munkavállalók képviselőit, a munkaadói szervezeteket, és az önkormányzatot, hogy részt vegyenek a helyi foglalkoztatási kezdeményezések bizottságában. A bizottság felelős a kérelmek kiválasztásáért, mely meghatározott kritériumok alapján történik: helyi közösség bevonása, magas munkanélküliség megszüntetésének megcélzása, foglalkoztatásra való többszörös hatás, a legújabb ismeretek megszerzésének lehetősége újoncok számára, önkormányzati támogatás, fenntarthatóság, átláthatóság, szervezési képesség.

Előzetes eredmények

2001 óta a Szociális Biztonsági és Munkaügyi Minisztérium a Litván Munkaügyi Hivatalon keresztül olyan kísérleti projekteket valósított meg, melyek a legmagasabb munkanélküliségi mutatókkal rendelkező régiókban népszerűsítették azokat a helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket melyek állami támogatásban részesítik az új munkahelyeket létrehozó munkaadókat. 87 projekt készült el, melyek 644 új munkahely létrehozását tartalmazták. 16 pilot projekt került kiválasztásra és megvalósításra a legmagasabb munkanélküliséggel sújtott területeken. A projektek majd 50%-a a szolgáltatói szférában valósult meg, 40%-a a termelés területén, 12%-a a mezőgazdaságban. A megadott kritériumok alapján projektvégrehajtó bizottságokat állítottak fel a projektek megvalósítási területén levő munkaügyi központokban a projektek kiválasztására és értékelésére.

1,2 millió LLT-t (0,35 millió Eurót) felhasználva az állami költségvetésből, 151 új munkahelyet teremtettek. Munkaadók és szponzorok fedezték az összes projektérték 60%-át. Az összegyűlt tapasztalatok alapján elkészült a helyi foglalkoztatási kezdeményezések további fejlesztésének koncepciója, és javaslatok fogalmazódtak meg a projektvégrehajtás folyamatának tökéletesítése érdekében. 2002 óta ilyen projekteket valósítottak meg minden olyan területen, ahol a munkanélküliségi ráta meghaladta az országos átlag másfélszeresét.

A helyi foglalkoztatási kezdeményezések és a Társadalmi Integrációs Politika egyesítése

2003-ban elkészült a litván Közös Memorandum a Társadalmi Befogadásról. A foglalkoztatásban való részvételt illetően kétféle intézkedéscsomag került meghatározásra:

1. A hátrányos helyzetű csoportok lehetőségeinek biztosítására irányuló intézkedések
2. A munkanélküliség területi és földrajzi koncentrációjával foglalkozó intézkedések

Annak érdekében, hogy egy nyitott munkaerőpiac jöjjön létre, amely megfelel a legkiszolgáltatottabb csoportok igényeinek is, a következő szociálpolitikai prioritásokat határozták meg:

- egyedi foglalkoztatási programot kell kialakítani az önkormányzatokkal együtt a fiatalok, fogyatékkal élők, vidékiek és más társadalmilag érzékeny csoportok számára;
- ki kell nevezni a program végrehajtásáért felelős tisztviselőket, és létrehozni olyan munkaügyi központ kirendeltségeket, illetve munkaközvetítő irodákat, melyek el tudják látni ezeket a feladatokat.

Az intézkedések jogi háttere elkészült. A Munkanélkülieknek nyújtott támogatás törvényének 2001. évi módosításaival összhangban a munkanélküliek egyes csoportjai részére kiegészítő támogatást biztosítanak. Ezek:

- fogyatékkal élők;
- 16 és 25 év közti pályakezdő fiatalok;
- szakképző vagy felsőfokú oktatási intézményt elvégző tanulók, akik végzettségüknek megfelelően helyezkednek el;
- tartósan (több mint két éve) munkanélküliek;
- nyugdíjkorhatárhoz közel állók (öt év vagy kevesebb);
- olyan szülők, akik 18 éven aluli gyereket nevelnek
- **több mint fél éves szabadságvesztésüket letöltött elítéltek.**

Korábban foglalkoztatási kvótákat hoztak létre a fent említett csoportok számára, de ezeket vissza kellett vonni, mert korlátozta a munkáltatók jogát ahhoz, hogy a számukra szükséges szakképesítéssel rendelkező munkavállalókat alkalmazzák. Ezért, ahogy már említettük, létrehozták a Helyi foglalkoztatási kezdeményezéseket, hogy munkahelyet teremtsenek a legsérülékenyebb csoportoknak, elősegítsék reintegrációjukat. A Közös Memorandum a Társadalmi Befogadásról olyan intézkedéseket ajánlott, amelyek megerősítik a társadalmilag érzékeny csoportok munkára való képességét. A projekt egyre összetettebb lett, ezért fontos volt a résztvevők tevékenységeit megfelelően összehangolni.

A munkaügyi központok közvetlenül felelősek a munkanélküliséget csökkentő programokért Litvániában, az önkormányzatok pedig a társadalomból kirekesztett embereknek biztosítanak támogatást. A Svéd Várospolitikai végrehajtása jó gyakorlatot mutat a különböző intézmények összetett problémákkal való boldogulására.

III. Következtetések

Tanulmányunkban rövid áttekintést adtunk a litván helyzetről a foglalkoztatási irányelvek, programok, a börtönből szabadulók jogi és társadalmi körülményeire vonatkozólag. Példákat mutattunk be jó gyakorlatokra a fogvatartottak és börtönből szabadulók képzése és foglalkoztatása vonatkozásában. Végezetül olyan témákat boncolgattunk, melyeket a GSI modell fejlesztésének kapcsán számításba kellene venni, valamint ajánlásokat fogalmaztunk meg a célok, szándékok, intézkedések, megvalósítás témakörében.

Litvániában történtek próbálkozások a börtönből szabadulók társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációjára (pl. Az elítéltek és a bv. intézetből szabadultak társadalmi beilleszkedésének programja), de eddig nem sikerült átfogó, fenntartható rendszert kidolgozni a kérdés megoldására.

A bevált gyakorlatok példái jó forrásul szolgálnak technikák, ötletek és intézkedések hasznosítására, amelyekkel a Fokozatos Társadalmi Integráció Modelljét fejleszteni lehet. Ezek között vannak olyan projektek melyek az attitűd formálásával, információ terjesztésével, érdekérvényesítéssel, jogvédelemmel, szakszervezeti aktivitással és hasonlókkal próbálnak **társadalmi szinten cselekedni**. Vannak projektek, melyek a **képzésre, szakképzésre** fókuszálnak, hogy felkészítsék az elítélteket, ezzel esélyt adva a munkaerőpiacon való boldoguláshoz szabadulásuk után. Néhány projekt innovatív módon biztosít **munkalehetőséget** a börtönviselteknek.

Az ajánlásokban megfogalmaztunk olyan konkrét intézkedéseket, amik segítik a GSI modell kifejlesztését, míg a GSI modell általános célja a **szabadulási krízis csökkentése és a visszaesés megakadályozása** kell legyen, a következők segítségével:

- szilárd **emberi/segítő/civil kapcsolat** felépítése a büntetés-végrehajtó intézetekben;
- a **reintegráció előkészítése** képzéssel, szaktudás fejlesztésével, szakképzéssel és felzárkóztatással, hogy esély legyen a stabil foglalkoztatásra;
- az **elfogadó közösség** támogatásának kihangsúlyozása;

-
- a **munkaerőpiacra való belépés** lehetőségének biztosítása amilyen hamar csak lehetséges, hogy megteremtsük a célcsoport tagjainak pénzügyi függetlenségét, **védett munkahelyek** és **társadalmi-gazdasági projektek** által.

IV. Szakirodalom, hivatkozások

A tanulmány elkészítéséhez felhasznált adatok és információk nyilvánosan hozzáférhető forrásokból valók (weblapok, könyvtárak, könyvek stb.) A szerzői jogokat a jogtulajdonosok gyakorolják.

A következő online és írott forrásokat használtuk:

1. <http://www.socmin.lt/index.php?-1656322203>
2. <http://www.socmin.lt/index.php?2012619961>
3. Official Gazette, 2004, No. 23-709
4. <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>
5. <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>
6. http://www.nplc.lt/en/statistika/statistika_asis.aspx
7. Vita Karpuskiene (Vilnius University, Lithuania): National Report 2006 - Review of Policies on Homelessness in Lithuania. European Observatory on Homelessness: Policy Update 2006. July 2006
8. <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>
9. Romas Lazutka (National Expert): Local development agreements as a tool to stop segregation in vulnerable metropolitan areas. Peer Review in the Field of Social Exclusion Policies; Comment Paper, Lithuania. Sweden, 2004.